

Niet peuren? Dan maar draaien:

De moderne mens leidde voor het grootste deel van zijn geschiedenis een bestaan als jager-verzamelaar. Dat betekent dat hij zich in leven hield met het doden en verorberen van landdieren en het plukken en rapen van eetbare zaken als bessen, zaden en noten. Ongeveer 35.000 jaar geleden ontdekte de homo sapiens nog een andere methode om zich te voeden. Hij kwam tot de bevinding dat in het water levende dieren even voedzaam en lekker waren als landdieren. Alleen waren die dieren een stuk moeilijker af te schieten met pijl en boog en dus bedacht hij een andere manier om die waterdieren aan de haak te krijgen. Dat was de start van de visvangst.

In de beginperiode behielp de mens zich met primitief visgerei dat hij vervaardigde uit beenderen of hoorn, maar vanaf het mesolithicum – de cultuurperiode die begon na de laatste ijstijd, circa 10.500 voor Christus – zijn er duidelijke bewijzen van visvangst met behulp van een hengel, visspeer, drietand, harpoen en visnetten zoals het drijfnet, werpnet, sleepnet en de fuik. Vanaf zeventienduizend jaar geleden zijn er aanwijzingen dat de visserij ook vanop boten plaatsvond. Daar werd de kiem gelegd van een uniek Liers fenomeen: het “palingdraaien”.

Een eeuw geleden bulkte het in Lier van de palingvissers, maar als je bij het begrip “Lierse palingvisser” een beeld voor de geest komt van een testosteron-arme man van middelbare leeftijd die langs de kant van de Nete in een soort van trance naar een hengel zit te staren, wachtend tot een glibberige aal zo onbedachtzaam is om in zijn haak te bijten, dan heb je het mis. Palingen laten zich niet zo makkelijk vangen. Paling is geen vis als een andere. Het is een roofvis die zich

op de modderige bodem van rivieren ophoudt, waar hij – kronkelend als een geïrriteerde slang – naar voedsel zoekt, dat uit zowat alles kan bestaan behalve harde zaden. Een oude manier van palingvissen is “peuren”. Een “peur” is een hoeveelheid wormen die aan het uiteinde van een dunne wollige draad aaneengeregen wordt met garen. Vlak boven “de peur” wordt een stuk lood gehangen om gewicht te winnen, waarna de lijn tot vlak boven de bodem wordt neergelaten. De visser beweegt de peur vervolgens heen en weer zodat de geur van de wormen zich verspreidt. De paling, die door de geur wordt aangetrokken, bijt zich met zijn minuscule tandjes vast in de dot wormen en komt met wat geluk verstrikt te zitten in het fijne garen. De visser voelt dan een hevige snok omdat de paling wil wegzwemmen met het aas of zich wil bevrijden. Het is dan aan de hengelaar om de lijn rustig, zonder bruuske bewegingen, uit het water op te halen om de paling in een peurnet te laten vallen. Deze manier van palingvissen is niet alleen een tamelijk omslachtige bezigheid, maar op de Nete ook bijna niet mogelijk omdat op deze getijderivier veel onderstroming staat. In een ver verleden weigerde het bestuur van Waters en Bossen dan ook vergunningen af te leveren om op Lierse wateren te peuren. Het vangen van paling met behulp van een peur werd als gevaarlijk beschouwd. De enige vergunning die Lierse vissers konden verkrijgen voor het vangen van paling was “*met palingfuiken en kruisnetten met mazen van 1 cm x 1 cm*”. Maar hoe sleep je zo’n net door het water als je zelf op de oever staat? Daar braken een aantal Lierse vissers zich in de negentiende eeuw het hoofd over en ze bedachten een aparte manier om palingen te vangen. Om hun grote kruisnetten feilloos door het water te slepen,

ontwierpen ze een speciaal soort boot: de palingschuit, ook wel kruisnetvisser genoemd.

Een uitgebouwde veerpont:

De palingschuiten, die heel typisch waren voor Lier, waren rechthoekig van vorm en hadden een volledig platte bodem, waardoor ze een geringe diepgang hadden. Het voordeel hiervan was dat de palingen, die op de bodem van de rivier leven, niet werden verontrust. Op het eerste gezicht leken de Lierse vissersboten op een doordeweekse veerpont, zoals die onder meer werden ingezet op de Boven-Schelde en de Leie. Meer waarschijnlijk is echter dat de vorm van de Lierse palingboten is afgeleid van de platbodems die boeren sinds eeuwen gebruikten om hun gewassen te vervoeren tijdens overstromingen.

Palingschuiten in het zicht van de hoge brug

Groot verschil met deze boten was dat de palingschuiten beschikten over een bescheiden roef, een soort van kajuit waarin de schipper zich kon terugtrekken als het nodig was. Bovendien hadden ze geen roer en was er een zogenaamde bun aan boord, wat een kleine, tegen de romp aansluitende ruimte binnenin het schip was, die door middel van kleine openingen – de bungaten – in directe verbinding stond met het vaarwater. De visbun diende om gevangen vis levend te kunnen bewaren. De palingen, die te dik waren om zich door de gaten te wurmen, werd op die manier een laatste blik gegund op de vrijheid die hen net was ontnomen. Vooraleer ze in moten van zeven centimeter met wat spinazie, kervel, peterselie, munt, zuring en een vingerknip marjolein in een pot zouden belanden, konden ze nog even dag zeggen tegen hun achtergebleven soortgenoten.

Aan de achterkant van de palingschuit bevond zich een lange, schuin uitstaande mast – spriet genoemd – waaraan een groot fijnmazig kruisnet hing dat in het vissersjargon bekend stond onder de naam “totebel”. Elk net bestond uit zo’n 145.000 fijne mazen en was bevestigd aan een vierkant raam van vier op vier meter dat vervaardigd was uit ijzeren “geren”. Bij middel van een “win”, die halverwege de boot stond, kon de totebel via een stalen hijskabel omhooggehaald of neergelaten worden.

De Lierse palingvissers deelden, overeenkomstig hun vaktaal, de romp van hun boten in drie delen in: de voorsteven met de roef noemden ze “de kop”, het middenstuk “het ruim” en de achtersteven “het achtergat”. Gemakkelijk varen met die boten zonder roer was het allerminst. Zeker stroomopwaarts was het een hele klus om een beetje rechthoekig met de rechthoekige voorsteven door het water te

klieven. Daarom bedachten de Lierse vissers nog een ander trucje. Als ze zich met de stroming lieten meedrijven, was de vorm van ondergeschikt belang en hoefden ze alleen af en toe wat bij te sturen met een roeispaan. Nadeel was dat ze geheel afhankelijk waren van de getijden. Ze konden dus niet eender wanneer beginnen te vissen, maar enkel wanneer het hoogtij was geweest en ze met de ebstroming mee stroomafwaarts konden drijven. Omdat het ebben op de Nete een duur heeft van een goede negen uur en de vloedstroom twee tot drie uur duurt, waren de vissers telkens ongeveer twaalf uur aan een stuk onderweg vooraleer ze weer op hun standplaats konden aanleggen.

Een lucratieve handel:

Volgens mondelinge getuigenissen voeren al lang voor 1890 dergelijke vissersboten met platte bodem op de Lierse Nete rond. Bij de oude Molpoort, die in 1879 vervangen werd door een brug om de scheepvaart op de Nete te vergemakkelijken, bevond zich de vaste ligplaats voor de typische Lierse palingschuiten. Overdag lagen de platbodems er kriskras door elkaar op de modderbanken, als aangespoelde schelpen op een strand. Het palingvissen gebeurde immers voornamelijk 's nachts, aangezien de paling een nachtrover is, die blind door de modder wroet en uitsluitend afgaat op geur.

De Lierse palingvissers, mannen die vaak de hele week in de fabriek werkten voor een hongerloon, gingen meestal op zaterdag- of zondagavond vissen. Enkel de vissers die werkloos waren konden drie of meer keer per week uitvaren. Ze vertrokken wanneer het hoogtij was geweest en het water al even terug richting Rupel en